



# I fädrens spår

Hon växte upp med sten, lämnade den bakom sig, hittade tillbaka. Under namnet Stenhuggardottern formger Josefin Nordstierna sparsmakade bruksföremål i kalksten, bruten i Thorsbergs stenbrott på Kinnekulle, ett familjeföretag sedan fem generationer.

TEXT **PETTER EKLUND** FOTO **ANNA RUT FRIDHOLM**

**E**n cirkel har slutits, från uppväxten på det blommande berget, till storstadsjobb, familj och barn och så tillbaka igen. Nu är Josefin Nordstierna här på Thorsberg, mitt uppe i sin egen produktion.

– När jag sommarjobbade förr och kapade bänkskivor tyckte jag det var så tråkigt med sten. Nu med mina egna produkter är det helt annorlunda, då kan jag stå hela kvällarna och jobba, säger hon i sitt eget hörn av huggeriet.

Josefin är omgiven av maskinhyvlar, CNC-fräsar och sten i travar, rader och högar, halvfärdigt eller inplastad och redo att skeppas iväg. Hon arbetar med ljusstakar och putsar tallrikar. Ett tårtfat ska limmas ihop av urborrade bitar och längst bort på bordet ligger prototyper till nästa kollektion.

Josefins "egentliga" jobb är art director på reklambyrån Dear Friends i Göteborg, men med projektet Stenhuggardottern har hennes två världar smält samman.

– Jag hade aldrig kunnat foga samman mitt arv med min kreativa sida om jag inte tagit vägen via Beckmans reklamskola, SVT och reklambranschen. Jag hade inte heller uppskattat stenarbetet på samma sätt om jag hade börjat jobba här som 18-åring.

Det är släktingar överallt i familjeföretaget, i receptionen och vid maskinerna. Stenhuggarpappan Sören Thor och hans bröder Göran och Stig äger företaget.

Det var under mellandagarna 2013 som Josefin och pappa Sören gick ner till det julstängda stenhuggeriet och började ta fram prototyper till Josefins föremål. Utvecklingen skedde med viss skepsis. Sören tyckte att projektet med bordsprodukter var tveksamt.

– Han gillade faten och de klassiska grejorna, men att limma ihop kalksten med Carraramarmor tyckte han var konstigt. Samtidigt kunde jag se att han gillade det jag höll på med. Det handlar också om generationsmotsättningar. Min pappa och hans bröder bråkade nog en del med farfar, säger Josefin.

Projektet var tekniskt krävande med former som ska passa i hemmiljö. Stenfat för händer, mat och dukningar kräver hög finish och tallrikskänsla. Men efter en tid hade man fått fram en serie stiliga fat. Mot det strama formspråket står ytornas levande stenmönster, fyllt av spår och skuggor från urhaven. Varje del är unik, en perfekt conversation piece som drar i gång tankarna. Att lägga köttbullar, frukt eller småsaker på ett 500 miljoner år



*”Det är skönt att ha båda världarna: dels Göteborg, dels Thorsberg där jag kan hänga med killarna på stenhuggeriet. De tycker det är kul med mina grejor och kommer med förslag på bearbetningar, ’Ska vi testa borstslipen?’”*

gammalt fat är en säregen upplevelse, som om själva tiden har pressats till ett fysiskt föremål.

– Det är fantastiskt att veta att de här faten har legat i brottet där farbror Göran jobbar, och har funnits på samma plats i sådana enorma tidsrymder.

Sakerna säljs i vackra kartonger, ”som pizzalådor”, med firmamnamnet i utstansade bokstäver.

– Min elvaåriga dotter Yrla hjälper mig med att trycka ut dem. Hon får en krona kartongen och brukar fråga när vi ska plugga, skrattar Josefin.

Som kontrast till kalkstenen görs även fat, tallrikar och ljusstakar i Carrara. Att mixa kalk och marmor är lite vågat, nästan förbjudet, men det väcker förtjusning. När Stenhuggardotterns produkter dök upp förra året fick de snabbt uppmärksamhet. Bloggare skrev, magasin och tidningar gjorde blänkare och artiklar. Den första återförsäljaren blev den lilla fina butiken Betonggruvan i Stockholm, som säljer utvalda inredningsföremål. Idag finns Stenhuggardotterns saker också i Köpenhamn, Sandefjord i Norge och i Lindome. Lanseringen får ta sin tid.

– Stenen är min sidoverksamhet. Jag tar det lugnt och utvecklar detta i min egen takt, säger Josefin medan hon blåser dammet av en prototyp, en geometrisk hylla i flera plan.

– Det är skönt att ha båda världarna: dels Göteborg, dels Thorsberg där jag kan hänga med killarna på stenhuggeriet. De tycker det är kul med mina grejor och kommer med förslag på bearbetningar, ”Ska vi testa borstslipen?”

– Samtidigt kan det vara svårt att bestämma. Jag är inte deras chef, men jag är petig och accepterar inga synliga limrester och

andra skavanker. Ska man kunna ta betalt för sakerna måste de vara perfekta.

Produkterna behandlas med stentvål, som ger lyster, lyfter färger och kontraster. Kunder undrar ofta hur sakerna påverkas av att man äter på dem, hur de slits och om de går att maskindiska.

– Jag brukar säga att de blir ännu vackrare med ett par års slit på nacken. Diskmaskin går bra, jag har testat, men jag tycker om att handdiska.

**S**om barn var Josefin ofta i stenbrottet, lekte och hälsade på pappa.

– Vi hade röjardagar då vi högg och brände sly där ny brytning skulle starta.

Vid 18 års ålder flyttade hon från hemmet i Hällekis till Skara och vidare till Stockholm. Där blev hon assistent på en reklambyrå, gick på Beckmans reklamskola, arbetade på *Bolibompa*, var illustratör, fick barn, ett helt nytt liv utvecklades långt från Thorsberg. Så småningom flyttade familjen till Göteborg.

– Jag hade inte en tanke på sten under alla åren, säger hon.

Det är först nu som Josefin har börjat kunna greppa fenomenet med Kinnekulles stenkultur. En del dök upp under arbetet med en film om Råbäcks stenhuggeri, nedlagt 1970 och nu ett levande industriminne. Men för att hitta tillbaka till stenen på allvar krävdes det att hon fick utgå från sig själv. Så föddes idén att formge bruksföremål i sten från släktens stenbrott. Hennes barn har också varit viktiga för återkomsten. Sonen Moses, sju år, är en stendiggare som samlar sten i brottet och plockar med sig hem. Han startade till och med en egen stenblogg.

– Det är så gulligt. Han är stolt över mig och vill visa mina ljusstakar i klassen. Det är till en del hans förtjänst att jag återvände. När han blev så förtjust i allting här, började jag undra varför jag inte var det.

Thorsberg med 14 anställda är i dag Kinnekulles enda stenhuggeri och stenbrott i drift. Det startades av bröderna Thors farfarsfar Malkolm, en knekt på berget, som tagit sig namnet Thor och börjat köpa in sten av bönderna runt om för att tillverka hoar, trappsteg och bänkar. Sonen Tage tog så småningom över, sedan sonen Gösta, som även drev andra stenbrott och lyckades ta sig genom ett bekymmersamt 1970-tal då stenbrottet överlevde tack vare försäljning av skrotsten. I dag går det fint. Företaget ägs och drivs av Göstas söner Göran, Sören och Stig Thor. Man tillverkar mest golv, bänkskivor, fönsterbänkar och terrasser, men också detaljer till kulturhistoriska renoveringar, bland annat vid Uppsala universitet. En av företagets största leveranser var 1 800 kvadratmeter golv till Nordeas nya huvudkontor i



Tjärpese, fossil som läcker olja.

Josefin Nordstierna  
accepterar  
inga skavanker.



Röda och grå  
kalkstensskikt.



Stockholm. Många kombinationer av grå och röd kalksten med olika ytbehandlingar saluförs. Granit och marmor köps från Italien och Portugal.

**T**horsbergs stenbrottet ligger några minuter bort med bil längs en slingrande grusväg. Josefin pekar ut var släktingarna bor: farbror Stig med fru Britt-Inger och kusinen Henrik som jobbar i brottet. Nära Österplana kyrka skumpar vi ner i en annan värld. Ångar och hagar förvandlas till ett dramatiskt Marslandskap med röda klippor och bergvägar. Brötar överallt, slam, damm, blocktravar och berg av kross. Längst bort syns den lodräta fronten, som skuren med tårtspade i naturen, det liknar nougat i jätteformat. Kalkstenen fortsätter 45 meter ner under fötterna, sedan börjar alunskiffer och sandsten.

Hela Kinnekulle är märkt av den stembearbetning som pågått här sedan 1000-talet. Döda skifferbrott och rester av alunskivning och kalkbränning syns överallt. På västsidan mot Vänern ligger Cementas enorma kalkbrott övergivet sedan sent 70-tal. Brytningen i Thorsberg pågår så länge det är snöfritt.

– Vissa vintrar har de nog nästan fått panik när det aldrig smälte och lagren sinade, tror Josefin.

Tre man jobbar i brottet: Farbror Göran Thor har arbetat här i 50 år och ska snart gå i pension, men just nu tampas han med en bilmaskin mot den knaggliga översidan av ett block. Sonen Henrik har jobbat i brottet i 16 år, sedan han var 20.

– Jag trivs bättre härute, det är fritt, säger han.

Ungefär 12 000 ton bryts här varje år, men bara 2 000 ton körs till stenhuggeriet. Omkring 70 procent av den brutna stenen förstös av sprickor och vittring, det kallas ”klov” och gör stenen omöjlig att bearbeta. All skrotsten blir kross till fyllningar och jordbruk.

Smakens trender styr vilken sten som säljer bäst. Nu är grå kalksten mest populär, under 70- och 80-talen var det tvärtom, då skulle man ha röd. Den grå stenen är svåråtkomlig. På brottets brant syns en meterbred ljus strimma.

– Den är exklusiv för att det finns så lite. Den får vi hushålla med nu, säger Göran och visar en svart fläck på en kalkskiva, en ”tjärpese”, ett fossil som läcker olja, en senkommen hälsning från en sjöborre eller en bläckfisk. Ibland går sägen tvärs igenom ett helt

gäng av förstenade sjöborrar – ”stenpotatis” – och skivan blir svartprickig av oljefossil. Snyggt, men omöjligt att sälja. Brytningen sker med linsågar med 60 meters vajer pepprad med diamanter.

– Linan kostar 1 000 kronor metern och räcker runt ett halvår.

Det tar ungefär en dag att såga sig igenom ett snitt. Sedan bryts stenen loss med en lastare med specialverktyg, spräcks, sågas och fraktas till stenhuggeriet där finbearbetningen, sågning, hyvling och slipning tar vid.

**B**röderna Thor växte upp med stenhuggeriet och började jobba direkt efter nionde klass på 60- och 70-talen. Kunskapen och erfarenheten är gedigen efter mer än 40 års arbete. Sören är vd, men också fullt verksam i produktionen, just nu med några bastanta block i huggeriets ramsåg. ”Det tar en dag att såga dem, 20 centimeter i timmen”. Yngre brodern Stig Thor är Thorsbergs främste truckförare, som levererar stenblock med imponerande fingertoppskänslighet.

– Jag började när jag var 15 och knappt kunde sitta på trucken.

Han ser också till att företaget ligger i framkant rent tekniskt. Investeringarna är dyrbara, men lönar sig. CNC-maskinen med tre axlar från 2007 är redan en veteran. Välvda fönsterbågar till renoveringen av Karlsborgs fästning ligger färdiga på golvet.

– Innan vi hade den maskinen fick vi såga fram till exempel hål för spishällar för hand med sticksåg, berättar Sören.

Stig visar den nya stoltheten, en femaxlad Breton Smart Cut-maskin som kan ta fram i stort sett vilka stenformer som helst.

– Jag har förberett den för 3D-skanning också, säger han och skämtar om att skanna sitt eget huvud och låta fräsa en skulptur.

Hans dotter Maria arbetar också här och är specialist på den nya maskinen.

Några meter bort står den äldsta maskinen i drift, en hyvel tillverkad på Sköfde Mekaniska verkstad, inköpt 1925 av farfar Tage.

Bortom det dagliga arbetet står Thorsbergs stenhuggeri vid ett vägskäl. Ett generationsskifte är på gång och framtiden är oviss.

Hela tillverkningsindustrin har problem med nyrekrytering. Unga människor vill inte stå vid maskiner. Tillverkning är något som sker billigt och osynligt på andra sidan jorden. Det handlar i grunden om ideologi, om inställningen till arbete, och hantverkets betydelse, kvalitet och yrkesstolthet. Allt är under omvälvning. Hur ska livet levas? Vad är viktigt? Bleknande foton på kontorsväggen visar farfarsfar Malkolm på 30-talet. Det är lunchpaus i brottet med unicabox och termos. Här finns en uppmaning.

Josefin är inte beredd att ta över. Inte heller hennes kusin Gustav, som förr jobbade här, men nu arbetar i Stockholm. Men med tiden brukar historien smyga sig på oss och viska om viktigheter. Sören och Stig Thor ser tankfulla ut. Ska man sälja stenbrottet? Om en koncern köper, tömmer det på värde och lägger ner det, vore det ett sorgligt slut på sagan om Thorsberg.

Nå, ännu finns det tid att fundera och planera. Josefin har kommit åter, en spännande nystart. Nu är det fredag och vid 13-tiden stannar maskinerna, lampor släcks, bilar drar i väg över Kinnekulle. I ramsågen står kalkstensblocken redo för måndag morgon. Josefin packar sina kalkstensprodukter i baksätet och rullar hemåt, med huvudet fyllt av undran och nya idéer.

– Hur det än går är jag glad att jag har tagit tillvara mitt arv som stenhuggardotter. ■



Josefin och pappa Sören.



*”Hur det än går är jag glad att jag har tagit tillvara mitt arv som stenhuggardotter.”*

---